

EEN REEKS MODERNE NIEUWJAARSPENNINGEN

E. Moors

SITUERING

Tijdens het Ancien Régime was het gebruik van nieuwjaarspenningen wijd verspreid in de officiële instellingen. Oorspronkelijk waren het de rekenpenningen (1) waarmee de jaarrekeningen van de openbare administraties werden opgesteld en die na afloop door de betrokken ambtenaren mochten behouden worden. Ook nadat niet langer met dergelijke jetons werd gerekend bleef men deze stukken vervaardigen omdat ze tot eindejaarsbonus voor de hogere ambtenaren van de betrokken instellingen waren uitgegroeid.

Dergelijke nieuwjaarspenningen, waarop vanaf de 16e eeuw dikwijls een belangrijke gebeurtenis uit het afgelopen jaar was afgebeeld, werden tot op het einde van het Ancien Régime uitgedeeid.

In de 19e eeuw werd dit gebruik in sommige steden (o.a. Brussel, Doornik en Ieper) voor de leden van de gemeenteraad heringevoerd. Dit gebeurde onder invloed van enkele hooggepaasde personen, die fervente verzamelaars waren van de oude reken- en nieuwjaars-

penningen. In de periode 1870-1880 lieten een aantal van hen ook eigen jetons slaan (o.m. minister Vandepaereboom). Sindsdien waren dergelijke emissies volledig in onbruik geraakt. tot Paul De Baeck richt in 1970 op deze 19^e eeuwse numismaten inspireerde om eigen nieuwjaarpenningen te laten vervaardigen en aan zijn vrienden uit te delen. Hij was trouwens qua sociale status en interessesfeer zeer nauw verwant met zijn voorlopers uit vorige eeuw.

Paul De Baeck (Rijsel, 20/12/1911 - Antwerpen, //5/1989) behoorde tot de welgestelde burgerij. Zijn familie had grote belangen in de Bank van Marienburg en in de verzekeringsmaatschappij Antverpia (met vestigingen in Roubaix en Antwerpen). In 1935 trad hij bij deze bedrijven in dienst en was er directeur-generaal en voorzitter van de raad van beheer van november 1959 tot zijn op rust stelling op 1 januari 1977. De Baeck was bovendien een fervent verzamelaar van munten en penningen. Zijn belangstelling ging vooral uit naar antieke munten (o.m. van de Seleuciden), munten van Brabant en van het koninkrijk België, Frans papiergeld van de 18^e eeuw, de emissies van de Franse revolutie en de zilveren rekenpenningen van Frankrijk en van de Nederlanden. Zijn ruime financiële middelen maakten het hem mogelijk om in deze domeinen een zeer belangrijke collectie op te bouwen.

P. De Baeck (1982)

Bij sloot aan bij het EGMP onmiddellijk na de oprichting (begin 1951) en werd bestuurslid (1953) en voorzitter (1965) van de Antwerpse afdeling. In 1964 werd hij schatbewaarder van het EGMP en in 1965 algemeen voorzitter. In 1981 nam hij ontslag als voorzitter van de afdeling Antwerpen en kort desrop. bij de splitsing van het EGMP in een nederlandsstalige en een franstalige vleugel, ook als voorzitter van het EGNE (1982). De Baeck werd ook corresponderend (1952) en werkend (1962) lid van het Koninklijk Belgisch genootschap voor numismatiek, waar hij de functies van schatbewaarder (1967-1976) en van ondervoorzitter (1976-1980) vervulde. Na het overlijden van voorzitter E. Brouette in 1980 nam hij het voorzitterschap van deze vereniging waar tot 1982.

Zoals gezegd begon P. De Baeck met de jaarlijkse uitgifte van zijn nieuwjaarspenningen in 1970, en de reeks eindigde bij zijn dood in 1989. Er was geen uitgifte in het jaar 1988 omwille van het overlijden van zijn echtgenote.

Wegens de aard van het thema, het persoonlijk karakter en de verdeling in een beperkte kring heeft deze reeks een laag slagaantal (meestal ongeveer 30 exemplaren). Er werden telkens ook loden afslagen gemaakt, behalve in 1986. Hun aantal schommelt van 5 tot een maximum van 15 stuks. Precieze gegevens konden hieromtrent niet achterhaald worden.

Al deze penningen hebben een gladde rand en werden geslagen bij de Antwerpse firma Mauquoy.

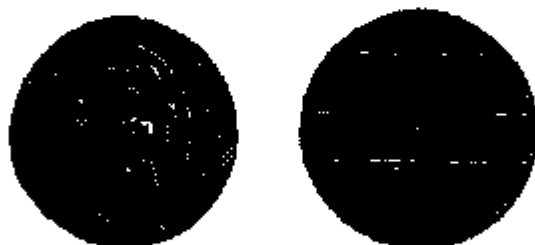
Zoals elke kunstenaar zijn ziel legt in het kunstwerk dat hij creëert, zo weerspiegelen deze medailles de persoonlijkheid van hun opdrachtgever. Aan de hand van de beeldenaar op de voorzijde kunnen we vier grote groepen onderscheiden:

- een aantal penningen geeft de bekommernis van De Baeck weer met betrekking tot de door hem als negatief gevoelde politieke en sociale gebeurtenissen van die periode (het was de aanvangsfase van de staatshervorming, het taalstrijd, federalisme, betogingen, enz.). De thema's vrede, vriendschap, sendrecht en samenwerking keren dan ook geregeld terug;
- gedreven door de trots van de verzamelaar beeldt De Baeck ook de meest geliefde stukken uit zijn collectie af op zijn nieuw-

jaarspenningen (enkele prachtige Griekse tetradrachmes, de geuzenpenning en enkele Zuidnederlandse rekenpenningen en matrijken);

- tweemaal herdenkt hij een speciale gebeurtenis: het Rubensjaar in 1977 en het eeuwfeest van een van zijn firma's, gecombineerd met zijn eigen ambtjubileum, in 1986;
- enkele malen worden de wensen van geluk en voorspoed waargemaakt door traditionele figuratieve voorstellingen (zwaan, hoorn des overvloeds, fortuna).

KATALOGUS

1. 1970 Vz. : Een handdruk van twee rechterhanden, vervlochten met een opgevouwen dubbele bedelzak, binnen een ellipse; dit alles geplaatst op twee gekruiste dubbele lijnen die het omschrift snijden; rondom, GEUZEN PENNING - 1566 - MEDAILLE DES GUEUX (beginnend op 700 h).

Kz. : 1970 / doorlopende horizontale lijn / MEILLEURS /
 VOEUX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE
 BAECK / doorlopende horizontale lijn / BESTE /
 WENSEN / doorlopende horizontale lijn / 1970

Brons - 14,30 g - 31 mm ϕ - ca. 30 ex.

De voorzijde is geïnspireerd op de keerzijde van de geuzenpenning uit 1566.

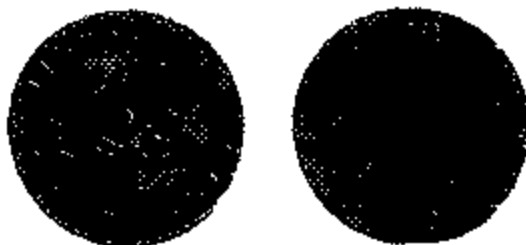

2. 1971 Vz. : Buste van Filips IV, met kuras en mantel, naar rechts; rond, een cirkel, PHIL.III.D.G.HISP.REX. 1638 (beginnend op 130 h) en een parellistel.

Kz. : 1971 / MEILLEURS / VOEUX / PAUL DE BAECK / BESTE / WENSEN / 1971; rond, D'APRES UN COIN ORIGINAL DE LA COLLECTION P. DE BAECK NAAR EEN OORSPRONKELIJKE STEMPEL UIT DE VERZAMELING P. DE BAECK; in de afsnede is **950** ingestempeld.

Zilver - 11,17 g - 29 mm ϕ - ca. 30 ex.

De voorzijde is de reproductie van een muntstempel uit de verzameling van De Baeck; deze was bestemd voor de sannaak van oorden van 1638 in het atelier van Arras (2).

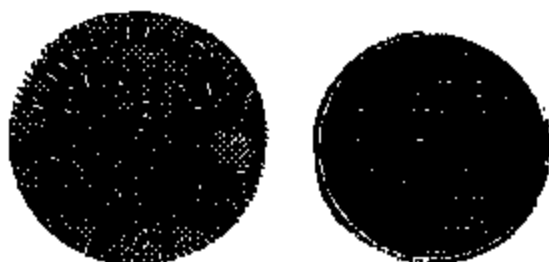

3. 1972 Vz. : Een gier valt in volle vlucht een oolsvaar onder hem aan, maar wordt zelf gekwetst; erond, een paralcirkel die onderaan bedekt wordt door een gebogen banderol met omkruellende viteinden en met het opschrift MARS - E - LARE; in de plooi van de banderol, het hoofd van Sint-Michiel; bovenaan, langsbeen de boord, .NVLIA.SALVS.NE - LIO. (niet- mand heeft haat bij een oorlog); het geheel wordt omgeven door een parellistel.

Kz. : 1972 / doorlopende horizontale lijn / NEILLEURS / VOEDX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / BESTE / WENGEN / doorlopende horizontale lijn / 1972; in de afsnede is 950 ingestampeld.

Zilver - 8,510 g - 31 mm ø - ca. 30 ex.

De voorzijde is de reproductie van een Brusselae rekenpenning van 1637 (3).

4. 1973 Vz. : Een muntachroefpers, met links een omgevallen en een rechtop staande mand met muntplaatjes en op de voorgrond gereedschap en munten; bovenaan, langsbeen de boord, ET LEGE ET PONDERE; in de afsnede, D'APRES UN JETON / DE 1723; het geheel is omgeven door een parellistel.

Kz. : QUE 1973 / VOUS APORTE / PAIX ET BONHEUR / door-
 lopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / door-
 lopende horizontale lijn / GELUK EN VREDE / ZIJN
 NIJN WENSEN / VOOR 1973; in de afnede is **A950**
 en **PSI** ingestempeld (4).

Zilver - 8,070 g - 31 mm Ø - ca. 30 ex.

De voorzijde is geïnspireerd op een Franse rekenpenning
 voor de administratie van de Munt van Parijs van 1723 (5).

5. 1974 Vz. : Het wapenschild van het Brugse Vrije, gevat in een
 rococo cartouche en versierd met distelbloemen,
 wordt gehouden door een wilde man en een wilde
 vrouw; de man draagt een knota op de rechter schou-
 der en de vrouw houdt een tuilcje distelbloemen in
 de linkerhand; bovenaan, SPQF (Senatus Populusque
 Franconatus); het geheel is omgeven door een parel-
 listel.

Kz. : 1974 / MEILLEURS / VOEUX / PAUL DE BAECK / BESTE /
 WENSEN / 1974; rond, D'APRES UN COIN ORIGINAL DE
 LA COLLECTION P. DE BAECK - NAAR EEN OORSPRONKE-
 LIJKE STEMPEL UIT DE VERZAMELING P. DE BAECK (be-
 ginnend op 1200 h).

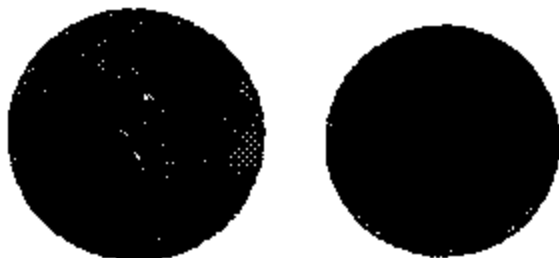
Zilver - 7,360 g - 29 mm Ø - ca. 30 ex.

De voorzijde is deze van een jeton van het Brugse Vrije onder Maria Theresia, vervaardigd door stempelsnijder Norbert Heylbrouck (6). De matrijs van deze presentiepenning werd door P. De Baeck in 1972 aangekocht (7). Dit type werd ook gebruikt voor de penning die het EGMP ter gelegenheid van zijn algemene vergadering van 29 oktober 1978 liet vervaardigen (8).

6. 1975 Vz. : Handdruk van twee rechterhanden; erboven, in een halve cirkel, CUM FIRMA AMICITIA (met stevige vriendschap); het geheel is omgeven door een parelcirkel.
 Kz. : 1975 / VOEUX DE / PAIX PROSPERITE / DANS LE BONHEUR / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / WENSEN VAN / VREDE GELUK / EN GLORI / 1975

Zilver - 10,730 g - 31 mm Ø - ca. 30 ex.

J. 1976 Vz. : Een zwaan zweeft naar rechts; erboven, langsheen de boord, SIT FORTUNE SIGNEM; het geheel wordt omgeven door een parellistel.

Kz. : 1976 / AVEC MES / MEILLEURS VOEUX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / BESTE WENSEN / VOOR / 1976

Zilver - 9,350 g - 30 mm ø - 25 ex.

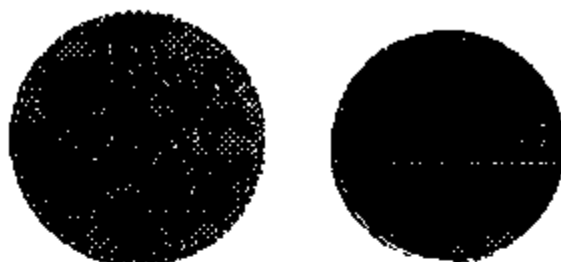

B. 1977 Vz. : Buste van Rubens, met een grote hoed, in driekwartprofiel naar rechts; aan voerszijden, langsheen de boord, 1577 - 1640; rechts in het veld, 9P / RUBENS; links in het veld, een geopende rechterhand (9).

Kz. : 1977 / ANWEE DE RUBENS / MEILLEURS VOEUX / DE / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / BIJDT U ZIJN BESTE / WENSEN VOOR HET / RUBENSJAAR / 1977

Zilver - 17,900 g - 30 mm ø - 35 ex.

Dezelfde stempel werd gebruikt voor de penning die in 1977 door de Antwerpse afdeling van het EGMP werd uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling "Brabantse munten in omloop ten tijde van Rubens" in de Beak Brussel-Lambert (10).

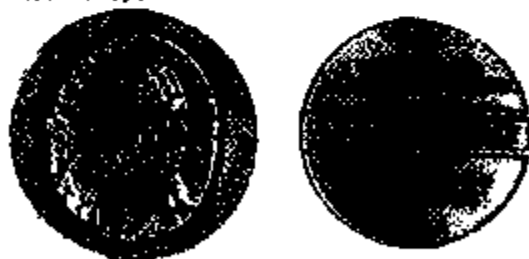

9. 1978 Vz. : Een rechtop geplaatste hoorn des overvloeds; links en rechts vallen er druiventrossen van daar beneden; in de afsnede, onder een dubbele horizontale lijn, 1978; het geheel wordt omgeven door een parallelstaal.

Kz. : 1978 / QUE / L'ANNÉE NOUVELLE / COMBLE TOUS VOS
VOEUX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE
BAECK / doorlopende horizontale lijn / DAT HET
NIEUWE JAAR / AL UWE WENSEN / IN VERVULLING BRENGE /
1978

Zilver - 11,850 g - 30 mm ϕ - 30 ex.

De voorsijde is geïnspireerd door het keersijdatype van een octodrachme van de Egyptische vorst Ptolemaïos V (204-180 v.C.).

10. 1979 Vz. : Beeste van Filips II, met kuras en mantel, naar links; op de afsnede van de schouder, 1566 (incus); rondom, EN TOVT FIDELLES AV ROT; dit alles op een

verheven en concasaf ovaal, dat omgeven wordt door het omschrift - EENDRACHT MAAKT MACHT - L' UNION FAIT LA FORCE

Kz. : 1979 / VOEUX DE PAIX / BONHEUR ET PROSPERITE /
doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK /
doorlopende horizontale lijn / WENSEN VAN VREDE /
GELUK EN BLOEI / 1979

Zilver - 13,00 g - 30 mm Ø - 33 ex.

De ovale afbeelding op de voorzijde is de reproductie van de voorzijde van een goudenpenning uit de verzameling van P. De Baeck. Zijn eerste nieuwjaarspenning uit 1970 was op de keerzijde van dit stuk geïnspireerd.

11. 1980 Vz. : Een handdruk van twee rechterhanden, die elk uit een wolk te voorschijn komen; erachter, een bundel van elf pijlen; eronder, een horizontale lijn; rondom, een cirkel, UNITAS IN DIVERSITATE (bovenaan) - 1980 - (onderaan).

Kz. : 1980 / MEILLEURS VOEUX / DE SANTE ET BONHEUR /
doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK /
doorlopende horizontale lijn / BESTE WENSEN / VAN
VOORSPOED / EN GELUK / 1980

Zilver - 12,100 g - 30 mm Ø - ca. 30 ex.

Het voorzijdetype is ontleend aan de hele en halve gulden van 1790, uitgegeven door de Verenigde Belgische Staten en gegraveerd door Theodoor Van Berckel.

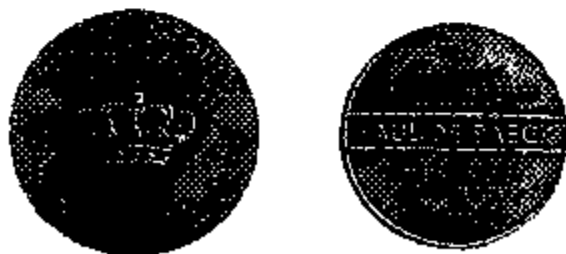

12. 1981 Vz. : Gedrapeerde Fortuna zweeft naar links; haar gevleugelde linkervoet steunt op een wiel temidden van wolken; ze houdt het uiteinde van haar hoofddoek met de linkerhand achter zich en uit een hoorn das overvloede in haar rechter vallan munten; het geheel is omgeven door een brede verheven hoord met 16 sterren.

Kz. : 1981 / QUE / L'ANNEE NOUVELLE / COMBLE TOUS VOS VOEUX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / DAT HET NIEUWE JAAR / AL UWE WENSEN / IN VERVULLING BRENGE / 1981; in de afsnede is **A950** en ingestempeld (11).

Zilver - 11,870 g - 30 mm Ø - ca. 30 ex.

De voorzijde van deze penning werd tussen 1870 en 1880 door A. Brichaut gebruikt voor de aanmaak van jetons voor hooggeplaatste numismaten (o.m. Reinier Chalon, Magnus Lagerberg en Mastdagh de ter Kiele).

13. 1982 Vz. : Een koningskroon; rondom, UN POUR TOUS (bovenaan) TOUS POUR UN (ondersaan); beide tekstgedeelten zijn d.m.v. twee vijfbladige rozetten van elkaar gescheiden.

Kz. : 1982 / VOEUX DE PAIX / BONHEUR ET PROSPERITE / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / WENSEN VAN VREDE / GELUK EN BLOEI / 1982; in de afsnede is en ingestempeld.

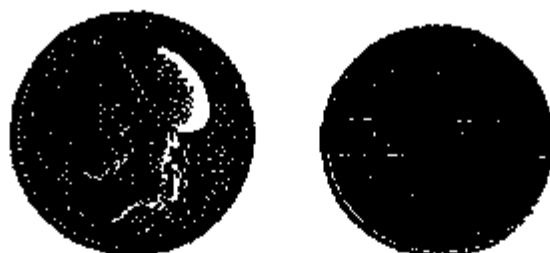
Zilver - 11,500 g - 30 mm Ø - 10 ex.

14. 1983 Vz. : Een naakte gevlaugelde Amor staat in vooraanzicht op neergeworpen wapens (schild, helm, pijlkoker, lans en een vaandel) en kijkt naar rechts; hij draagt een pijlkoker op de rug en houdt in de rechterhand een gestrikt lint, dat twee door een pijl doorboorde harten verbindt; erboven, langsheen de boord, CEDANT FLAMIS CONCORDIBUS ARMA (voorwaarts met het vuur van de eendracht).

Kz. : 1983 / AVEC MES / MEILLEURS VOEUX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / BESTE WENSEN / VOOR / 1983; links van de naam is ingestempeld en rechts (vertikaal).

Zilver - 11,340 g - 30 mm Ø - 33 ex.

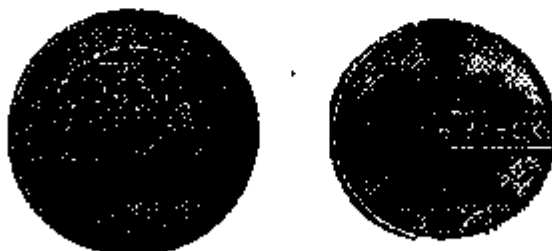

15. 1984 Vz. : Hoofd van Athene, met een glanzende Korintische helm, naar links; rondom, PAIX ET SAGESSE (bovenaan) VREDE EN WIJSHEID (onderaan); beide opschriften zijn d.m.v. twee punten van elkaar gescheiden; het geheel is omgeven door een parelcirkel.

Kz. : QUE 1984 / VOUS APORTE / PAIX ET BONHEUR / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / GELUK EN VREDE / ZIJN MIJN WENSEN / VOOR 1984; in de afsnede is (A950) en (S) ingestempeld.

Zilver - 11,300 g - 30 mm Ø - 28 ex.

De Athenskop op de voorzijde is gecopieerd van een Korintische atater van ca. 350-306 v.C. uit de verzameling van P. De Baek.

16. 1985 Vz. : Twee rechtop staande en in elkaar verwlochten hoornen des overvloeds onder de Franse koningskroon; rondom, een cirkel, TIBI FORTUNA FAVEAT (bovenaan) (onderaan) en een parallelstel.

Kz. : 1985 / QUE / L'ANNEE NOUVELLE / COMBLE TOUS VOS
 VOEUX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE
 BAECK / doorlopende horizontale lijn / DAT MET
 NIEUWE JAAR / AL UWE WENSEN / IN VERVULLING BRENGE /
 1985; in de afsnede is en in-
 gestampeld.

Zilver - 11,640 g - 30 mm Ø - 30 ex.

17. 1986 Vz. : Een wildeman houdt een knots met de rechterhand
 op de rechterschouder; hij steunt met de linker
 op het schuin geplaatst en gekroond wapenschild
 van St. Marienburg; men en schild staan op een gol-
 vende bandarol met het opschrift ST - MARIABURG;
 rechts hiervan steunt een wilde vrouw met de lin-
 kerhand op een staf en met de rechter op het
 schuin geplaatst gekroond schild van Antwerpen;
 vrouw en schild staan op een golvende bandarol met
 het opschrift ANTVERPIA; tussen deze banderol en
 het schild, K; boven beide schilden, die elkaar
 licht overlappen, bevindt zich een koningskroon;
 rondom, ANTVERPIA (bovenaan) SINT MARIABURG (ouder-
 aan).

Kz. : POUR 1986 / NOS MEILLEURS VOEUX / DE BONHEUR /
 doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK /
 doorlopende horizontale lijn / BESTE WENSEN / VAN

GELUK / VOOR 1986; rondom, onderbroken door de horizontale lijnen, een cirkel, 1885 ANTVERPIA 1985 (bovenaan) 1935 PAUL DE BAECK 1985 (ondersaan); tussen de lijnen is uiterst links ingestempeld en uiterst rechts

Zilver - 11,450 g - 30 mm Ø

Deze nieuwjaarspenning herdenkt tevens de honderdste verjaardag van de verzekeringsmaatschappij Antverpia en de vijftigste verjaardag van de heer De Baeck als beheerder en directeur-generaal van deze firma en van de Bank van Marienburg.

Het gebruik van aluminium in plaats van lood voor de niet-zilveren afslagen en de ruchtbaarheid die aan de dubbele viering werd gegeven, laat vermoeden dat een honderdtal van deze afslagen vervaardigd werden om uit te delen aan alle personeelsleden van de Bank van Marienburg, van Antverpia en van haar filiaal in Roubaix. Het voorzijdetype van deze nieuwjaarspenning werd ook gebruikt op een grote medaille die voor het jubileum van de bank werd uitgegeven (12).

18. 1987 Vz. : Hoofd van de Seleucidische koning Antiochos VI (145 - 142 v.C.), met stralenkroon, naar rechts; rondom, een cirkel opgebouwd uit langwerpige kralen.

Kz. : 1987 / MEILLEURS VOEUX / horizontale lijn / PAUL DE BAECK / horizontale lijn / BESTE WENSEN / 1987; rondom, een cirkel, ARS (bovenaan) IN NUMMIS (onderaan); op halve hoogte is uiterst links ingestempeld en uiterst rechts .

Zilver - 11,530 g - 30 mm Ø - 30 ex.

De voorzijde is een copie van een tetradrachme van 144/143 v.C. uit de verzameling van De Baeck.

19. 1989 Vz. : Hoofd van Athena, met een helm met helmkam, naar rechts; de helm is versierd met parels, arabesken en Pegasus in een quadriga.

Kz. : 1989 / AVEC MES / MEILLEURS VOEUX / doorlopende horizontale lijn / PAUL DE BAECK / doorlopende horizontale lijn / BESTE WENSEN / VOOR / 1989; in de afgesnede zijn en ingestempeld langs weerszijden van het jaartal.

Zilver - 21,650 g - 30 mm Ø - ca. 30 ex.

De voorzijde is een copie van een tetradrachme van Herakleia ad Latmon van ca. 190 v.C. uit de verzameling van De Baeck.

NOTEN

- (1) Dit waren penningen die gebruikt werden als hulpmiddel bij het rekenen met Romeinse cijfers, ongeveer zoals de balletjes van een telraam.
- (2) H. ENNO VAN GELDER & M. NOL, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols 1434-1713*, Amsterdam, 1960: nr. 337-7.
- (3) J.-F. DUGNOLLE, *Le jeton historique des dix-sept provinces des Pays-Bas*, Brussel, 1876-1880: nr. 3923.
- (4) Het MS-monogram was vóór 1981 het firmateken van het Antwerps medailleursbedrijf Mauquoy - Stockaer.
- (5) F. FEUARDENT, *Collection Feuardent - Jetons et méreaux depuis Louis IX jusqu'à la fin du consulat de Bonaparte*, Parijs-Londen, 1904-1915: nr. 2208.
- (6) A. VISART DE BOCARME, *Jetons et méreaux du Franc de Bruges*, in *Revue belge de numismatique*, 1906: p. 356-357 & pl. XI, nr. 18.
- (7) J. De Hey, *vesting* nr. 2 (3-4 november 1972), lot 753.
- (8) R. VAN BRUSSEL, *Medailles en penningen van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde*, in *Jaarboek van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde*, 1990: nr. A 16.
- (9) Rubens werd afgebeeld naar een zelfportret uit 1625-1628.

(10) R. VAN BRUSSEL, op. cit.: nr. D 13.

(11) De instempeling , een gestyleerd matrijzenpaar met ring, werd in 1981 als ateliermerk van de firma Mauquoy-Framaux ingevoerd.

(12) Vz. : Als van nr. 17.

Kz. : Het gebouw van de Bank van Marisburg in vooraanzicht, tussen bomen; erboven, 1885; eronder, 1985; beide jaartallen zijn omringd door een stralenkrans.

Koper - 60 g - 50 mm Ø